Parlamento Dışı Muhalefet Örneği Olarak Siyasi Kadın Hareketleri: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler

Non-Political Opposition In Parliament In Case Of Women Movement: From Turkey And The World Examples

Tuğba YOLCU*

Öz

Parlamentolar demokrasinin pratikte uygulanmasını sağlayan en önemli araç olmakla birlikte parlamento dışı güçler de demokrasilerin sağlıklı işlemesine yardımcı olabilmektedir. Demokrasinin çoğulculuk ilkesinin parlamentodaki görünümü muhalefet partileridir. Bu ilkenin parlamento dışında da pratikte uygulamalarına rastlanmaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşları bu görevi üstlenmektedir. Kadınlar ise demokrasinin gelişmesinde ve demokratikleşme süreçlerinde siyasal iktidar tarafından araç olarak kullanılmıştır. Demokrasinin gelişmesinde cinsiyet eşitliği önemli bir kriter olarak sunulmuş ve bu durum siyasal anlamda geri planda olan kadına siyasal haklar verilmesi ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, parlamento dışı muhalefet örneği olarak kadınlar ve kadın örgütlerinin siyasal alanda etkisi Türkiye ve dünyadaki kadın hareketleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel varsayımı tarihsel süreç içeresinde cinsiyetler arası eşitsizliğe karşı mücadelenin siyasal alanda parlamento dışında bir siyasal muhalefet oluşturduğudur. Oluşan bu muhalefet, mücadelenin biçimine göre de farklılık taşımaktadır. Türkiye'de modernleşme çabalarının bir unsuru olarak kadına verilen hakların devlet eliyle gerçekleşmesi batıdaki mücadele tarzından farklı oluşmuş, bu durum ise kadın hareketlerinin batıdakinden farklı bir seyir izlemesine neden olmuştur. Günümüzde ise bu farklılığın sonuçlarını analiz edebilmek adına 2017 yılında gerçekleşen kadın hareketlerinin bir değerlendirmesi yapılmış ve Türkiye ve dünyadaki kadın hareketlerinin muhalefet etme sürecindeki taleplerinin hangi alanlarda olduğu ortaya konulmuştur.

Çalışmada tarihsel ve betimsel yöntem kullanılmıştır. Kadın örgütlerinin parlamento dışı muhalefet örneği olarak siyasal iktidarların uygulamalarına karşı görüş ve düşünceleri ile Türkiye ve dünya örnekleri betimsel yöntem ile değerlendirilmiştir. Tarihsel yöntem olarak ise siyasi kadın hareketlerinin parlamento dışı muhalefet olarak tarihsel arka planına değinilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Muhalefet, kadın, parlamento dışı muhalefet, kadın hareketleri

Abstract

Whereas parliaments are the most significant tools for democracy to come into being, non-parliamentary powers could facilitate sound operation of democracies. Democracy's principle of pluralism appears in the parliament as the opposition parties. This principle is put into practice outside the parliament, as well. Particularly the non-governmental organizations undertake this role. Besides, women have been used by the political power as a tool in the democratization processes and for the development of democracy. Gender equality has been presented as an important criterion in the development of democracy, which has been facilitated by granting political rights to women who previously remained in the background on political terms.

In this research, an example of non-parliamentary opposition is studied with respect to the political role of women and women's associations and women's movements in Turkey and around the world. The basic assumption of the research is that the struggle against gender inequality in history has generated a non-parliamentary political opposition in the political arena. The way of opposition varies depending on the type of struggle. In Turkey, the government's granting rights to women as a part of the modernization efforts differed from the way of struggle in the West, which caused women's movements to progress in a different manner than those of the West. In order to analyze the results of this difference today, women's movements of the year 2017 are assessed to reveal out in which areas the demands of women's movements in Turkey and around the world came out in their opposing process.

Historical and descriptive methods are used in the research. As an example of non-parliamentary opposition, the opinions and views of women's associations in Turkey and around the world against the political powers, are assessed with the descriptive method. The historical method of the research deals with the historical background of political movements of women as an example of non-parliamentary opposition.
Key Words: Opposition, woman, non-parliamentary opposition, women's movements

* Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tyolcu@osmaniye.edu.tr

Yolcu, T., (2019). Türkiye'nin Güneybatı Kıyılarında Turizm İklim Konforu, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (1), 242-255, Submission Date: 24-07-2018, Acceptance Date: 22-01-2019.
Araştırma Makalesi.

Giriş

Toplumların oluşması ile birlikte insanlar arasında farklılaşma da ortaya çıkmıştır. İnsanlar arasındaki bu farklılıklardan en önemlisi cinsiyettir. Cinsiyet insanların toplu halde yaşamalarına bağlı olarak insanlara toplumsal rollerin biçilmesinde belirleyici bir unsur olmuştur. Bu roller zamanla kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin de temelini oluşturmuştur.

Geçmişten bu yana kadına biçilen rol ev içi alanla sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bu sınırlandırmaya karşı verilen mücadele aslında demokrasinin de mücadelesi olmuştur. Demokrasiye geçişlerin önemli bir ayağını kadına verilen siyasi, hukuksal ve ekonomik haklar oluşturmuştur. Bu haklar kimi zaman demokrasinin bir aracı olarak verilmiş kimi zamanda kadınların örgütlü mücadelesi sonucu verilmiştir.

Batıda Fransız devrimi temel hak ve özgürlükler açısından büyük bir adım olmakla birlikte bu süreçten sonra kadınların da toplumsal konumlarını iyileştirmek adına mücadelelere başladıkları görülmektedir. Ancak günümüzde hala kadın ve erkek hukuksal olarak eşit haklara sahip olsalar da toplumsal açıdan geçmişten bu yana süregelen toplumsal rollerden dolayı fiili olarak özellikle siyasal alanda eşit temsil imkânı bulamamaktadır. Bu durum kadınların parlamento dışında siyasal iktidara karşı bir muhalefet oluşturmalarına sebep olmuştur.

Çalışmada betimsel ve tarihsel araştırma yönteminden faydalanarak öncelikle kadın hareketlerinin parlamento dışı muhalefet unsuru olarak tarihsel geçmişi ortaya konulmuştur. Daha sonra ise nitel araştırma yöntemleri içinde verilerin analizi, bulguların betimlenmesi ve yorumlanması için önerilen yöntemlerden biri olan betimsel analiz (Yıldırım & Şimşek, 2008) yöntemi ile kadın hakları ve politik süreçlere dair 2017 yılına ait kadın hareketler, gazete ve hareketlerin web adresleri very alınarak incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlarla desteklenerek teorik yapıya ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Demokrasinin en temel unsurlarından biri olan muhalefet ayrıca siyasal iktidarı etkili bir şekilde denetlenmesinde de önemli bir araçtır. Bu durum demokrasinin çoğulculuk ilkesinin bir gereğidir. Bu nedenle çalışmada öncelikle çoğulculuk ilkesi ve bunun ortaya çıkardığı muhalefetin parlamento dışı biçimine yer verilmiştir.

Tüm toplumsal kurumlarda olduğu gibi parlamento dışı muhalefetin etkili bir şekilde işlevini yerine getirebilmesi için örgütlenme önemli bir koşuldur. Parlamento dışı muhalefetin örgütlü yapısını ise sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci başlığında ise parlamento dışı muhalefette sivil toplumun konumuna yer verilmiştir.

Siyasal anlamda kadınların parlamento dışında muhalefetini anlamak adına kadınların siyasetteki yerinin analiz edilmesi kadınların taleplerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Çalışmanın diğer başlığında ise bu konu analiz edilmiş ve geçmişten bu yana dünyada ve Türk siyasi tarihinde kadın hareketlerinin gelişim seyri ortaya konularak 2017 yılında bu tarihsel arka plana dayalı olarak kadın hareketlerinde kadınların talepleri ve karşı çıkışları analiz edilmiştir. Son olarak ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Parlamento Dışı Muhalefet ve Çoğulcu Demokrasi

Demokratik yönetimlerin vazgeçilmez unsurlarından biri de muhalefettir. Demokrasinin temel unsurlarından olan çoğulculuk ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasal muhalefet iktidarların denetlenmesi anlamında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu nedenle iktidar ilişkilerini açıklamada anahtar role sahiptir.

Muhalefet genel olarak tanımlandığında bir davranış ve tutuma uymamama, karşı olma gibi kavramlarla açıklanmakla birlikte mutlak olan gücü sınırlama ve alternatifler üretme yolu olarak da açıklanabilir (Mardin, 1992, s.179). Muhalefet olgusunun siyasal niteliğe bürünmesi siyasal rejim ve onun somut öğeleri ile toplumsal ve ekonomik yapıyı hedef alarak bunlardan

birine, birkaçına ya da hepsine yöneldikleri andan itibaren gerçekleşmektedir (Turgut, 1984, s.4). Bu anlamda siyasal muhalefet yerleşik ve meşru bir iktidara karşı gelmek, eleştirmek veya yıkmak amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanabilir (Özcan, 2001, s.127).

Siyasal muhalefet sadece sosyo-ekonomik düzene ya da siyasal iktidara karşı çıkış değil bu karşı çıkışın karşılığında alternatif bir program ve öneri üreterek yasalar çerçevesinde ya da yasal olmayan çeşitli yollarla etki ve sonuçlar yaratmayı içeren davranış biçimleridir (Turgut, 1984, s.8). Siyasal muhalefetin görüldüğü alanlar çeşitlidir. Genel olarak ilk akla gelen parlamento içi muhalefettir. Parlamento düzeyinde gerçekleşen muhalefet tarzı temsili demokrasiler için önemli bir işleve sahip olup siyasal iktidar yarışının içindedir. Bu nedenle etkin bir muhalefet örneği sergiler. Politik çoğunluğun kararlarını inceleyip eleştirir ve alternatifler üreterek seçimleri kendi lehine yönlendirme doğrultusunda faaliyette bulunur (Steinack, 2011, s.26).

Bunun yanı sıra parlamento dışında da muhalefet örnekleri görülmektedir. Toplumsal muhalefet olarak tanımlanan bu muhalefet türü iktidarı elde etmek ya da ortak olmak amacıyla oluşmamıştır (Turgut: 1984, s.135). Bu tür muhalefetin temel amacı iktidarı elde etmek değil, iktidarın karar ve uygulamalarını kendi çıkarları doğrultusunda etkilemektir. İktidarı elde etme amacı gütmemesi sebebi ile parlamento dışı muhalefet etme araçları her zaman meşru yollarla olmamaktadır.

Parlamento dışı muhalefet bir izin çerçevesinde belli toplumsal gelişmelerin kendiliğinden ortaya çıktığı durumlarda anayasal parlamento dışı muhalefet; belirli bir iznin dışında ortaya çıktığı durumlarda ise anayasa dışı olarak nitelendirilir (Turgut, 1984, s.189). Siyasal iktidar siyaset oluşturma sürecinde yalnız değildir. Siyasal iktidarı politika üretme koşullarında etkileyen birçok unsur vardır. Bu süreçte parlamento içindeki tepkilerin yanında parlamento dışındaki tepkileri de dikkate almaktadır. Sokak eylemleri, düşünce akımları, örgütlü protestolar ya da oluşturulan kamuoyları parlamento dışı muhalefete örnek olarak verilebilir.

Siyasal muhalefetin oluşumu ve dönüşümü ile ilgili kilit rolü siyasal rejimin özellikleri üstlenmektedir (Gel'man, 2005, s.229). Parlamento dışı muhalefetin oluşabilmesi için; düşünce, ifade, basın ve örgütlenme özgürlüklerinin var olması, güçlü bir sivil toplum yapılanması, muhalefet hareketlerine ayrılıkçı bakış açısı getirmeyen hoşgörüye dayalı siyasal kültürün varlığına ihtiyaç vardır (Karadağ, 2002, s.34). Bu nedenle anayasa çerçevesinde ortaya çıkan parlamento dışı muhalefet çoğulcu demokrasilerde görülmektedir

Çoğulcu demokrasi anlayışı 18. yüzyıla kadar uygulama alanı bulamamış o zamana kadar bölünmüş, uyuşmazlığa düşmüş siyasal toplumun varlığını sürdüremeyeceği inancı hakim olmuştur. Bu sürece kadar demokrasinin temel vurgusu iktidarın meşruiyet kaynağının yönetilenler olduğu anlayışından yola çıkarak çoğunluk ilkesi olmuştur. Ancak iyi bir siyasal sistem için çoğulcu bir onayın (pluralistic consensus) ya da (önemine göre) çoğulcu bir muhalefetin (pluralistic dissensus) gerekliliği 19 yy., partilerin ve parti sistemlerinin gelişmesiyle kavranabilmiştir. Bu zamandan sonra muhalefetin var olması çoğulculuk ilkesinin bir değeri olarak varlığını sürdürmüştür (Sartori, 2014, s. 124). Çoğulculuk geniş bir tanımlama ile çokluğa ve farklılığa karşılık gelen ve bu farklılığın sağlıklı ve istenilebilir bir durum olarak bireysel özgürlüğü koruyan, tartışmayı, fikrî gelişmeyi ve anlamayı teşvik eden bir kavramdır. Çoğulculuk dar anlamda ise siyasal iktidarın belirli bir grubun yani yönetici ya da elit sınıfın denetiminde olması yerine eşit ve geniş bir şekilde toplum nezdinde dağıtılmasını öngörür (Heywood , 2006, s. 112).

Çoğulculuk ilkesi demokrasinin temel değerlerinden olan eşitlik ilkesinin de bir gereğidir. Robert Dahl, siyasal toplumda bireylerin temel politikalarının belirlenmesinde siyasal bakımdan eşit değerde olmaları için toplum üyelerinin temel siyasaların belirlenmesinde

görüşlerini açıklayabilmek için eşit ve etkin imkanlara sahip olmaları ve her üyenin alternatif kararlar ve onların muhtemel sonuçları hakkında bilgi edinmede, karar vermede eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (Dahl, 2001, s. 39-45). Bu nedenle topluma yönelik temel siyasaların belirlenme sürecinde iktidar sahibi otoritelerin yanında iktidarda bulunmayan grupların da görüşleri önem kazanmaktadır. İktidarı elinde bulunduran çoğunluğun kararlarının yanında muhalefeti oluşturan kesimin siyasal kararların alınması sürecine dahil edilmesi demokrasinin temel değerleri arasında sayılmaktadır.

Siyasal yapı içinde örgütlü muhalefetin gerçekleşmesini sağlayan en önemli kurum olan siyasal partiler çoğulcu siyasetin güvencesi olup, halk kitleleri ile iktidar arasında köprü işlevi görmektedirler (Kapani, 2011, s.166). Bunun yanı sıra örgütlü muhalefet içinde sayabileceğimiz sivil toplum kuruluşları da demokratik çoğulculuk ilkesinin gerçekleşmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu açıdan değerlendirildiğinde örgütlü muhalefet içinde sivil toplum örgütlerinin iktidar amacı gütmemesi onu siyasi partilerden ayıran en temel özelliktir. Muhalefet etme faaliyetleri içinde sivil toplum kuruluşlarının görevi kararların alınması ve uygulanmasını etkilemede iktidar olma amacı gütmeden bu süreçleri gerçekleştirerek bu süreçlerin daha etkin işlemesini sağlamaktadır.

Parlamento Dışı Muhalefette Sivil Toplumun Konumu

Sivil toplum, Avrupa geleneğinin önemli bir parçasını oluşturarak Aristoteles'in polis düzeninden, Cicero'nun "societas civilis" fikrinden başlatılması gereken bir kavramdır (Keane, 1993, s.47). Bu gelenek günümüze kadar gelmiş ve demokratik siyasal sistemlerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur. Basit bir tanımlama ile sivil toplum gönüllü olarak siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetleri yürüten kuruluşlardır (Kalaycıoğlu, 1998, s. 111-114). Sivil toplum kuruluşları yönetim sistemindeki düşünsel yapısal değişim olan yönetişim kavramının da zorunlu unsuru olarak ortaya çıkmıştır (Judge, 1999).

Çağdaş anlamıyla sivil toplum kendi çıkarlarını gerçekleştirmek ve hedeflerini başarmak için devletten istekte bulunan ve devleti sorumlu tutan yurttaşların oluşturduğu gönüllü, devletten özerk belirli bir dizi kurallardan oluşan yasal düzene bağlı olarak yapılanmış örgütlü toplumsal yaşamın bir alanıdır (Brand, 2001, s.963). Siyasal sistem içinde otonom bir yapıya sahip olan sivil toplum kuruluşları bu özelliğinden dolayı da merkezi hiyerarşiden ayrı bir ilişki ağına sahiptir. Bu ilişkiler ağı içinde gerçekleştirdiği kültürel, sanatsal, bilimsel, siyasal gibi faaliyetlerinde amaçları doğrultusunda tüzel kişiliği olan sürekli bir örgüt yapısına sahip olmaları gerekir (Bozkurt vd., 1998, s.90).

Sivil toplumun yaşam alanı ise demokratik toplumlarda, toplumsal hareketler ile ifade edilebilen grup kültürlerinin kesişme noktalarında mümkündür. Bu alan iki koşulda mümkündür. Birincisi, toplumsal hareketlerin günlük hayatı kurabilecek güçte kültürel önerilere sahip olması; diğeri ise toplumsal hareketlerin temel amacından saparak iktidarı elde etme arayışına düşmemesidir (Sarıbay, 2001, s.174).

Bu iki temel koşulda hareket eden sivil toplum kuruluşları demokrasiyi sağlamlaştırmada ve demokrasi içinde siyasal değişimin kolayca sağlanmasında etkin bir rol oynarlar. Ortak hareket ile kurumsal kapasiteye yönelik olarak halka dayalı örgütlenmeler, toplumsal yararlar ve isteklerin dile getirilmesi bakımından toplumsal alanlar oluştururlar (Wiktorowicz, 2002, s.77-79). Bu toplumsal alanlar demokrasinin çoğulculuk ilkesinin hayata geçirilmesi açsından da önemlidir. Farklı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları farklı toplumsal kesimleri bünyesinde toplayarak siyasal iktidara üyelerinin çıkarları doğrultusunda baskı yapmaktadır. Bu durum iktidar da temsil olunmayan kesimin iktidarın işleyişine dahil olmasını sağlamaktadır.

Siyasal hayatın temel aktörleri parlamentolar, siyasal partiler vb. yetkileri açısından durağan iken, her toplumsal düzlemde parlamento dışı nitelikteki sınıf ya da siyasal partilerden bağımsız örgütsel yapıdaki aktörler etkin konumdadır. Bunların en başında sivil toplum kuruluşları gelmektedir. (Beck,1999, s.156). Etkin olan aktörler siyasal otorite ile toplum üyeleri arasında aracı konumdadırlar. Bu konumları itibari ile siyasal otorite ile toplum arasında siyasal otoritenin uygulamalarına iki kanaldan aracılık yapmaktadır. Bu aracılık negatif ve pozitif olarak; birincisi siyasal otoritenin kararlarına karşı çıkış diğeri ise almış olduğu kararların sivil toplumca desteklenmesi halinde kurgulanmasındaki kolaylıktır (Arslan, 2001, s.127).

"Toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunmak ve bireylerini politik iradeye karşı korumak" (Çaha, 2001, s.45) olan sivil toplum kuruluşlarının görevi devlet müdahalesine karşı bireyi devlete karşı korumak yönünden negatif bir yönü vardır. Bu açıdan parlamento dışı muhalefette önemli bir işlevi sivil toplum örgütleri üstelenmektedir. Bu örgütler için özellikle günümüzde etkinliği giderek artan ve geçmişten bu yana toplumsal alanda siyasal ve toplumsal konumları itibari ile geri planda olan kadınların oluşturduğu örgütler önemli bir yere sahiptir.

Kadın ve Siyaset: Parlamento Dışı Muhalefette Kadın Olmak

Kadının toplumsal ve siyasal alanda yerine vurgu yapan feminizm kadınların sivil toplum düzeyinde örgütlenmelerinde de etkili olmuştur. Bu nedenle öncelikle bir kadın hareketi olarak feminizm ve feminizm teorilerine yer vermek kadının toplumsal ve buna bağlı olarak da siyasal alandaki yeri açısından önemlidir.

Feminist düşünceye yönelik yaklaşımların çıkış noktası aynı olmakla birlikte genel olarak Liberal, Marksist ve Radikal teorilerden bahsedilebilir. Feminizm akımının ilk ortaya çıkışı liberal düşünce temelinde olmuştur. Liberal ya da Klasik feminizm, genel olarak kadınlara daha ileri haklar verilmesi gerektiğini savunan toplum yapısına yönelik ciddi bir sorgulama yapmayan feminizm türüdür (Ramazanoğlu, 1998, s. 28). Özünde reformist olsa da toplum yapısına yönelik sorgulama yapmaması ataerkil yapıya bir meydan okuma biçimi almamasına neden olmuştur. Meydan okumadan ziyade kadın ve erkek arasındaki rekabeti eşitlemek için eğitim, seçme hakkı, kariyer gibi kamusal hayata eşit haklar yerleştirmeye çalışır (Heywood, 2014, s. 305). Bu durum liberal feminizmin felsefi temelleri ile de alakalıdır. Felsefi temelinde liberalizmin bireycilik düşüncesi yatmaktadır. Bireycilik ilkesi bireylerin hiçbir ayırt edici özelliğine bakılmaksızın eşit olması gerektiği temelinde olduğu için liberal feministler bu düşünceyi, eşit haklar talebi olarak ifade eder (Heywood, 2014, s. 305)

Marksist Feminizmin ortaya çıkışı 19. yüzyılın ortalarından sonra liberal feminizmin savlarına yönelik eleştirilerle birlikte, kadın-erkek eşitliğinin uygulama alanı bulup bulmayacağı tartışmaları üzerine sağlamıştır (Sevim, 2005, s. 63-64). Marxist feminist anlayış cinsiyetten çok sınıf kavramı üzerine dikkat çekmiş ve sınıf farkının olduğu toplumlarda eşitliğin sağlanmayacağını dile getirmişlerdir. Kadınların sistem içinde ezilmesinin temel nedenini kapitalizmde gören Marksist anlayış sosyalist düzene geçiş ile birlikte ekonomik bağımlılıktan kurtulan kadınların bağımsız olabileceklerini savunmaktadır (Demir, 1997, s. 56).

Radikal feminist kuram ise daha yakın bir zaman olan 1960'larda medeni haklara ile savaş karşıtı kampanya düzenleyen "eylemci kadınlar" tarafından ortaya çıkarılan bir düşüncedir (Donovan, 2001, s. 267). Radikal feminizm kadınların baskı altında olmasının temelinde ataerkil yapıyı görmekle birlikte bu baskıdan kurtulmanın yolunu baskıya karşı mücadele eden bir harekete yönelmeleri gerektiğini düşünmektedir. Kadın ve erkeğin farklılığına vurgu yaparak kadınların tarzının gelecekte oluşabilecek bir toplumun temelini oluşturması gerektiğini iddia etmektedirler (Doğan, 2008, s. 30).

Tüm bu kuramlar temelde kadının toplumsal alanda ikinci planda olmasından yola çıkarak farklı çözüm önerileri ve bakış açıları sunmuştur. Liberal feminizm klasik demokrasi anlayışına uygun olarak diğer yaklaşımlara göre kadının siyasal alanda eşitliğine özellikle vurgu yaparken; Marksist feministler ise eşitsizliğe daha geniş bir çerçeveden bakmışlar ve öncelikli olarak toplumsal eşitliğin sağlanması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Radikal feministler ise eylemsel boyut üzerinden konuyu ele almışlardır. Tüm bu düşünce sistemlerinin gelişimi demokrasinin değişim ve dönüşüm seyrini izlemiştir.

Demokrasinin konsolidasyonunda en büyük göstergelerden biri de cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalmasıdır. Bu nedenle kadına tanınan haklar demokrasi düzeyi ile paralellik göstermektedir. Geleneksel yaşam biçimi kadına toplumsal hayatta erkekten farklı bir rol biçmiştir. Bu durum kadının siyasette yer almasını engelleyerek siyasal sistemle aralarında uzun süre bir bağ kurulamamasına neden olmuştur. Demokrasinin ortaya çıkışı ile birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Kadının siyasal alanda yer alması işgücüne dahil olması ile paralellik göstermektedir. Kadınların işgücü piyasasında istihdam edilmesi ekonomik özgürlüklerin yanı sıra toplumsal alanda sosyal kazanımları da birlikte getirmiştir. Ancak 21. yy dahi çağdaş yaşam biçimi ve toplumsal rollerdeki değişme ivme kazansa da kadın siyasette erkeklere göre daha az etkin olmaktadır.

Cinsiyetler arası eşitsizlik sorununun temelini "gelir düzeyi, meslek, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, aile, yerleşim yeri, psikolojik, hukuksal ve siyasal" gibi sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan unsurlar oluşturmaktadır (Çadır, 2011, s. 13). Bu durum temsilde eşitsizliğe neden olmaktadır. Siyasal katılmada kadınların erkeklere göre geri planda olması demokrasinin de amacına aykırıdır. Demokrasinin işletilmesinde kadınlar hem bir araç hem de amaç olarak sunulmuştur. Erkek eliyle kadına verilen haklar açısından düşünüldüğünde kadınların demokrasi sürecinde araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Demokrasiyi içselleştirmek açısından ise kadının siyasal alandaki hak talepleri ise kadının bir amaç olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Kadın, demokrasi açısından ister araç olsun ister amaç kadının siyasetteki yeri uzun yıllardan beri tartışılan ve istenilen düzeye gelmeyen bir konu olarak varlığını sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından yayınlanan "Siyasette Kadın 2017" haritasına göre aşağıda tabloda bölgelere göre ve dünya ortalaması olarak kadınların meclisteki oranları verilmiştir.

Tablo 1: 2017 Yılı Dünya ve Bölge Düzeyinde Meclisteki Kadın Oranları

	Tek veya İki Meclis	**Üst Meclis veya Senato**	**Her İki Meclisin Kombinasyonu**
Dünya Ortalaması	23.4%	22.9%	23.3%
Nordik ülkeler	41.7%		
Amerika	28.3%	27.5%	28.1%
Avrupa (Nordik Ülkeler Dahil)	26.4%	26.0%	26.3%
Avrupa (Nordik Ülkeler Hariç)	25.0%	26.0%	25.2%
Sahra altı Afrika	23.8%	22.1%	23.6%
Asya	19.6%	16.3%	19.3%

Arap Devletleri	18.9%	12.6%	18.0%
Pasifik	15.0%	37.1%	17.4%

Kaynak: www.unwomen.org

Tablo 1'e göre Demokrasi, kadın hakları gibi temel değerlerdeki gelişmelere rağmen genel olarak kadınların meclisteki oranları toplam sayının yarısından çok aşağılarda görülmektedir. Ayrıca "Siyasette Kadın 2017" haritasına göre Devlet başkanı ve hükümet başkanı kadın olan ülke sayısı 2016 yılında da 17'dir. Tüm dünyada kadın devlet başkanlarının oranı yüzde 7,2. Kadın hükümet başkanlarının oranı ise yüzde 5,7, Meclis başkanı kadınların oranı ise yüzde 19,1'dir. Dünya genelinde kadın bakan sayısı ise 732 ile yüzde 18,3 oranındadır. Mecliste kadın oranının en yüksek olduğu bölge yüzde 41,7'lik oranla İskandinav ülkeleri iken Türkiye Meclis'te kadın oranı yüzde 14,9 ile 186 ülke arasında 132. sırada yer alıyor (Unwomen, 2017).

Kadınların siyasetteki genel dağılımına bakıldığında siyasal alanda cinsiyetler arası bir eşitsizliğin olduğu görülmektedir. Bu durum demokrasi adına yapılacak olan iyileştirmelerde, "kadın" faktörünü ve demokratik göstergelerde kadın unsurunu ön plana çıkararak bu alanda yapılacak olan çalışmaları da önemli kılmaktadır. Demokrasinin içselleştirilmesinde ve demokratikleşme süreçlerinde kadın önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu nedenle kadınların siyasal alandaki faaliyetleri, demokratik siyasal sistemlerde siyasal muhalefet açsısından geri bildirimi yüksek düzeylerde olacak faaliyetler olarak değerlendirilebilir. Bu durum göz önüne alınarak çalışmada da özellikle kadınların siyasal muhalefet unsuru olarak eyleme geçirdikleri siyasal hareketleri üzerinde inceleme yapılmıştır. Siyasal ve toplumsal haklarına yönelik olarak başlattıkları 2017 yılına ait eylemlerin özellikle gazete haberleri ve web adresleri incelenerek kadınların siyasal alandaki etkinliği ve siyasal otoriteden beklentileri ortaya konulmuş ve bu durum ile ilgili olarak Türkiye özelinde bir karşılaştırma yapılmıştır.

Dünya ve Türkiye Siyasi Tarihinde Kadının Parlamento Dışı Muhalefeti

Dünya çapında kadın hareketi üç ayrı dalga halinde günümüze kadar gelmiştir. İlk olarak 19. Yy ikinci yarısı ve 20. Yy başlarında, oy hakkı, eğitim, istihdam, mülk sahipliği gibi konularda mücadele verilmiştir. Kadın hareketlerinin ilk dalgası sırasında vatandaşlık temeline dayanan kadınları siyasete dahil etme konusunda devletlere baskı uygulanmıştır. 1970'lerde ise ikinci bir dalga kadın hareketi ortaya çıkmıştır. Kadınların statüsüne daha geniş ölçekte itiraz edilmiş ve kadınların özgürlüğüne, üreme haklarına ve ataerkilliğin itirazına vurgu yapılmıştır. Bu temellere dayalı olarak uluslararası kadın hareketi kadının temsilini arttırmak için politikalar aramaya başlamıştır (Paxton, Huges, 2006, s.902).1990'lı yıllarda ise üçüncü dalga feminist hareketler başlamıştır. Üçüncü dalga Feminist hareketler genellikle mikro politikalar olan cinsellik, kadına şiddet, kadının güçlendirilmesi gibi konularla ilgilenmişlerdir. İçerik açısından ise diğer iki dalgaya göre daha çevreden siyasete ekonomiye uzanan geniş bir içeriğe sahip olmuşlardır. Üçüncü dalga feminizmin amacı kadınları sınırlandıran konuların yolunu açacak unsurlar geliştirerek bilinçlenmeyi arttırmak için eylemciliği ve tabana yayılan eğitimi desteklemişlerdir (Özveri, 2009, s.210). Feminizmin bu üç dalgası günümüze kadar geçen süredeki başlangıç noktası Fransız devrimi olmuştur. Ancak Kadın hareketleri ilk olarak Fransız Devrimi ile ortaya çıksa da Fransız Devrimde cinsiyetler arası eşitlik devam etmiş ve kadınlar devrim öncesi sahip oldukları haklar bile elinden alınmıştır (Tekeli, 1992).

1792'de Mary Wollstonecraft A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Doğrulanması) adlı kitabı kadının insan haklarına vurgu yapan feminist düşünce için özel bir öneme sahip eserdir. Wollstonecraft, kadınlara görev olarak yüklenen ev işlerinin kadınların doğasının gereği olmadığını erkeklerin sahip olduğu haklardan kadınların da yararlanması

gerektiğini dile getirmektedir (Andree, 1993, s. 45-46). Bu eserle birlikte liberal feminist hareketi evde kapalı kalarak özgürlüklerini ve düşünce kapasitelerini kaybeden kadınlar tarafından başlatılmış ve geniş anlamda kadın özgürlüğünün başlangıcı olmuştur (Arat, 1991, s.45). Liberal feminizm 19. Yüzyıldan birinci dünya savaşına kadar tüm kadın haklarının teşvik dönemi olarak adlandırılmıştır. İlk feminist harekete, Harriet Taylor ve ünlü eseri Kadınların Oy Hakkı; Mary Woolstonecraft'ın Kadın Haklarının Savunucusu (1792) (A Vindication of the Rights of Woman) ve John Stuart Mill'in Kadınların Bağımsızlığı (1869) (The Subjection of Woman) adlı eserler damgasını vurmuştur. Bu üç eserde kadın hakları liberal politikalar çerçevesinde değerlendirilmiş; kadınların sivil ve siyasi hakları ile özel hayatlarına ilişkin özellikle miras, evlilik gibi düzenlemeler yer almıştır. (Sümer, 2009: s. 80-83). Bu eserler kadın hareketlerinin başlamasında da önemli bir yere sahip olmuştur. 19. Yüzyılın ilk çeyreği ve 20. Yüzyılın ilk yarısında batılı ülkelerde başlayan medeni haklar mücadelesi içinde 1848 yılında New York- Seneca Falls'da yapılan miting, kadınlar adına yapılan siyasi örgütlenmenin başlangıcı olmuştur. Bu mücadeleler daha çok özel alanda eşitlik içeren refahın adil dağılımına yönelik talepleri içermiştir (Sümer, 2009, s. 80-83). Kadınların siyasal alandan talepleri ise sonraki süreçlerde kendini göstermiştir.

Kadın hareketleri konusunda önemli bir yapılanma ise ABD ve İngiltere'de 1904'te kurulan Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği'dir. Uluslararası bir politika izleyerek oy hakkı konusunda mücadele eden örgüt bu mücadele sonunda sınırlı da olsa 1918'de İngiliz kadınlar oy hakkını elde etmişlerdir. Yine 1918'de Versailles Antlaşması ve Milliyetler Cemiyeti Sözleşmesinde 'eşit iş, eşit ücret' ilkesinin yer almasını sağlayarak 1. Dünya Savaşından sonra 21 ülkede oy hakkının tanınmasında büyük rol üstlenmiştir (Kayhan, Fatma, 1999, s. 28).

1958 yılında Betty Friedan'ın öncülüğünde kurulan National Organisation of Women (NOW), siyasal ve hukuksal alanda kadınlar lehine önemli adımların atılmasında öncülük etmiştir. Örgüt etkin çalışmaları neticesinde öncelikle çalışma hayatı başta olmak üzere eşitliğin sağlanarak cinsiyetçi politikaların giderilmesine yönelik yasaların çıkarılmasında öncü rol oynamıştır. Özellikle National Organisation of Women (NOW)'ın ve diğer kadın kuruluşlarının çalışmaları ile 1963 yılında Eşit Ücret Yasası, 1964 yılında Sivil Haklar Sözleşmesi ve 1967 yılında Cinsiyet Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi kabul edilmiş, 1972'de Eşit İş Sözleşmesi çıkarılmış ve Eşit Haklar Komisyonu kurulmuştur. 1967 yılında bazı kadınlar NOW'dan ayrılarak daha radikal söylemleri ve eylemleri olan Kadın Kurtuluş Hareketini kurmuşlardır. Bu harekete ilişkin faaliyetler 1970 ve 1980'lerde de devam etmiştir. Bu nedenle ikinci dalga feminizm sadece kadınlara eşit hakları savunan değil aynı zamanda bu anlamda söylem ve hareket içeren bir süreci ifade etmiştir (Sümer, 2009, s. 92).

Dünyada yaşanan bu gelişmelere koşut olarak Türk siyasi hayatında da modernleşme döneminde siyaset, hukuk, eğitim, ekonomi gibi alanlarda yaşanan gelişmeler Osmanlı döneminde kadın hareketlerinde bir kıpırdamaya neden olmuştur. Bu durumun gerçekleşmesinde modernleşmenin gereği olarak özellikle hukuksal anlamda yapılan düzenlemelerin yanında kadınların da modernleşmeye bağlı olarak bilinçlenmesinin de etkisinin olduğu söylenebilir.

Osmanlı döneminde tazimattan bu yana yapılan reformlar eğitimli birer kadın nüvesi oluşturmuş ve bu nüve II. Meşrutiyet döneminde dikkate değer bir kadın hareketini başlatmıştır. Bu hareket özelikle dernek kurma şeklinde olmuş ve 1909'da çıkarılan dernekler kanunu ile birlikte kadınlar tarafından farklı amaçlara hizmet eden dernekler kurulmuştur. Özellikle kurtuluş savaşı sırasında kurulan Osmanlı Kadınlarını Çalıştırma Cemiyeti kadınların çalışma hayatında yer almalarında önemli bir yere sahiptir (Çaha, 2017, s.108-109).

Kurtuluş savaşına destek ve ekonomiyi düzeltmek amacıyla kurulan derneklerden farklı olarak Osmanlı Müdafaa-i Hukuku Nisvan Cemiyeti 1913 yılında tamamen feminist söylem

geliştirerek tümüyle kadın haklarına yönelik faaliyet geliştirmiştir. Feminist kadınlar sadece hukuksal eşitlik değil siyasal anlamda da eşitlik taleplerinde bulunmuşlardır (Çaha, 2017, s.111). Ancak genel olarak Osmanlı'da kadın hareketleri Batı'daki oy mücadelesinin aksine yerel sorunlar üzerinde yoğunlaşmış, kamusal alanda eşitlikçi talepler konusunda Batı'ya nazaran henüz yolun başında yer almıştır (Çaha, 2017, s.116).

Cumhuriyetle birlikte modernleşme çabaları içinde kadına birtakım haklar verilmiştir. Bu hakların yanı sıra kadın hareketi anlamında 1924 yılında Türk Kadınlar Birliği adında bir dernek kurulmuştur. Bu dernek 1927 yılında oy hakkı konusunda ortak bir bildiri yayınlayarak meclise sunarlar ve 1927 yılındaki seçimlerde oy kullanmak istediklerini beyan ederler. Ancak bu talepleri hükümet tarafından reddedilir. Oy hakkı mücadelesine kadınlar birliği yanında Masonlar Locası ve Türk Ocağı dernekleri de destek verir (Çaha, 2017, s.135-137).

Kadınlar Birliği 1935 yılında kapanmasının ardından 1949'da Türk Kadınlar Birliği kurulmuş ve geleneksel giyisilere karşılık modern giyisileri yaygınlaştırmayı amaçlamıştır. Yine aynı amaçla Meslek Kadınları Derneği kurulmuş. Bu tarz dernekler 1976 yılında Kadın dernekleri Federasyonu çatısı altında bir araya gelmişlerdir. 1975 yılından itibaren sol gruplar kadınları değişik dernekler aracılığı ile örgütlemişlerdir (Çaha, 2017, s.156-157). Günümüzde ise kadın hareketleri demokrasiyi kurumsallaştıracak özel bir toplumsal aktör olarak yeni bir muhalefet biçimine dönüşmektedir. Bu muhalefet dünyadaki gelişmelere paralel bir seyir izlemektedir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dünyada yaşanan gelişmelerin Türkiye'yi de etki altına almasını kolaylaştırmıştır. Bu nedenle dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan gelişme başka bir ülke için örnek teşkil eder olmuştur.

Karşılaştırmalı Bir Yaklaşımla: Dünya ve Türkiye'de 2017 Yılında Kadının Parlamento Dışı Muhalefeti

Çalışmanın bu bölümünde 2017 yılı itibari ile kadınların parlamento dışı muhalefet olarak kadın hareketleri değerlendirilmiştir. 2017 yılında dünya çapında gerçekleşen Woman March ve Me Too hareketleri ile Türkiye'de gerçekleşen kadın hareketleri analize konu edinilmiştir. 2017 kadın hareketleri açısından ayrı bir öneme sahiptir. ABD'nin önde gelen sözlüklerinden Merriam-Webster, "feminism"i 2017 yılında internet aramalarında büyük bir artış olması nedeniyle yılın kelimesi seçmiştir. Bu seçimde ABD'de Ocak ayında başlayan "Woman's March" kadın hareketi etkili olmuştur (Merriam-webster, 2017).

"Woman's March" 2017 yılı itibari ile Amerika'da Başkan Trump'a karşı başlatılmış bir harekettir. Angela Davis ırkçılık karşıtı bir eylemci olarak 2017 yılının en büyük kadın hareketlerinden biri olan "Woman's March" hareketini başlatmış ve hareket Amerika'nın birçok eyaletinde gösterilere neden olmuştur. 21 Ocak 2017'de, dünyadaki yedi kıtada, farklı inançlardan, cinsiyetlerden ve yaşlardan yaklaşık 5 milyon kadar kişi bir araya gelmiştir. Woman's March, ABD tarihinin en büyük eşgüdümlü protestosu ve dünya tarihinin en büyüklerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Womensmarch.com,2017). Protestolar Irak'tan Antarktika'ya dünyanın birçok yerinde gerçekleşmiş en büyük protesto ise 750.000 kadının katıldığı Los Angeles olmuştur (Independent, 2017).

"Woman's March" hareketi misyonunu, farklı kadınların ve toplumlarının sosyal değişim yaratmadaki politik gücünü kullanmak olarak tanımlamıştır. Bu amaçla kadınlara eğitimler, sosyal yardım programları ve etkinlikler aracılığıyla kendi yerel topluluklarına katılmaları için giriş noktaları yaratarak şiddetsiz direniş ve kendi kaderini tayin, saygınlık ve saygının yönlendirdiği kapsayıcı yapılar inşa ederek baskı sistemlerini parçalara ayırmayı hedeflemektedir (Womensmarch, 2017).

Başkan Trump'ın özellikle ayrılıkçı politikalarına karşı olan yürüyüş, kutuplaştırılmış bir Amerika'da sürekli bir protesto kampanyası olacağını, kadınların üreme hakları, göçmenlik

ve medeni haklar gibi konularda bir araya gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca gösterilerde kürtaj hakları ve eşcinsel evliliği gibi konular dile getirilmekle birlikte Başkan Trump'ın özellikle göçmenlere yönelik politikaları eleştirilmiştir. Başkanlık seçimlerinde Trump'ın rakibi olan Hillary Clinton'da gösterilere destek vermiştir. (Nytimes, 2017). Kadınların yoğun katılımı ile gerçekleşen gösterilerde kadınlar sadece kadınlara yönelik taleplerini dile getirmemişlerdir. Özellikle Trump'ın göçmenlere yönelik söylemleri ve politikaları gösterilerin ana temasını oluşturmuştur. Üçüncü dalga feminist hareketin bir yansıması olarak kadınlar etnik kimlik, cinsel yönelim ve ait olunan sınıf, gibi konulara vurgu yapılmıştır. Bu hareket özellikle siyasal iktidarı hedef alması açısından kadınların parlamento dışı muhalefetine özel bir örnek teşkil etmektedir.

Bir diğer kadın hareketi ise daha özel bir talep içeren ve daha çok sosyal medya üzerinden başlatılan ve yaklaşık 10 yıllık bir geçmişi olan "Me Too" hareketidir. 2017 yılında ses getiren sosyal medya üzerinden başlatılmış olan "Me Too" hareketine yarım milyondan fazla kadın katılmıştır. Bu hareket sosyal medya üzerinden ABD'li film yapımcısı Harvey Weinstein'ın taciz iddiaları üzerinden başlatılmıştır. Ayrıca bu hareket ile ABD başkanı Trump Başkan seçilmeden önce cinsel taciz iddiaları gündeme gelmiştir (Thesun, 2018). Bu hareketle birlikte Time dergisi yılın kişisi baskısı ile cinsel tacize maruz kalanları kapağında kullanmış ve onlara "The Silence Breakers" (sessizliği bozanlar) ismini vermiştir.

Cinsel taciz iddialarını anlatan kadınların seslerini duyurmak amacıyla başlattıkları bu hareket Avrupa Parlamentosu'nda da karşılık bulmuştur. Alman Yeşiller Partisi Avrupa Parlamentosu Milletvekili Terry Reintke'in Brüksel'de yaptığı konuşmada tacize uğramasını anlatması ile başlayan sürece başka kadın vekiller de eklenince '"MeToo"' hareketi Avrupa Parlamentosu düzeyinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar sonunda Avrupa Parlamentosu'nda konu ile ilgili bir araştırma komisyonu oluşturulmuştur. Yine "MeToo" hareketinin siyasal anlamda bir başka sonucu ise İngiltere'de yaşanmıştır. Savunma Bakanı Michael Fallon, kendisine yöneltilen taciz suçlamalarının ardından istifa etmiştir (www.dw.com.tr). Hareketin bir başka siyasal sonucu ise Güney Kore'de yaşanmıştır. Bir Vali'nin sekreterini taciz ettiği iddiaları Vali'nin istifa etmesi ile sonuçlanmıştır (Ntv, 2017).

2017 yılında dünyada yaşanan bu küresel hareketler Türkiye'de aynı etiketle etkisini göstermemiştir. Farklı konularda özellikle bireysel konular üzerinden kadın hareketleri başlatılmıştır. 2017 yılında yaşanan taciz olayına tepki amacıyla "kıyafetime karışma" sloganı ile başlatılan eylemlere Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu öncülük etmiştir. Bu eylemlere sosyal medya üzerinden de destek verilmiştir. '*itaat etmeyeceğiz, boyun eğmeyeceğiz*' şeklinde sloganlar atan kadınlar (Milliyet,2017) ataerkil yapıya karşı tepkilerini dile getirmişlerdir.

Bir diğer hareket ise 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü'nde gerçekleşmiştir. İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde gerçekleştirilen yürüyüşe yaklaşık 2 bin kişi katılmıştır. Bu gösteride de kadınlar Dünya'daki diğer kadın hareketleri ile birlikte hareket ettiklerini dile getirerek bildiri yayınlamışlardır. Bu bildirideki ifadeler şöyledir: "Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanında ayağa kalkan kadınlarla beraber bir kez daha sokaklardayız. Sadece bugün değil 1 yıldır neredeyse aralıksız kentlerin meydanlarında itiraz ediyoruz, direniyoruz. Boşanıp boşanmayacağımız, doğurup doğurmayacağımız ve kaç çocuğu nasıl doğuracağımız bizim kararımızdır. Çocukların velayetini kimin alacağını, hangi mahallenin imam hatip okuluna mecbur edileceklerini, hangi topraklarda, hangi savaşta ölmeleri gerektiğini, haysiyetli bir biçimde gömülüp gömülmeyeceklerini belirleyen sisteminize itaat etmiyoruz." (BBC, 2017). Bu bildiride kadınlar sistem içindeki konumlarını sorgulayarak sistemin ataerkil bir yapıda kadınlara dayatmalarını dile getirmişlerdir. Türkiye'de 2017 yılındaki kadın hareketleri genel olarak kadın cinayetleri ve tacizler üzerine yapılmıştır. Kadın cinayetleri durduracağız Platformunun verilerine göre 2017 yılında 409 kadın öldürülmüş, 332 kadına da cinsel şiddet uygulanmıştır. Bu nedenle

Türkiye'deki kadın hareketleri öncelikli olarak kadın cinayetleri ve şiddete tepki amacı taşımaktadır.

2017 yılı dünyada ve Türkiye'de kadın hareketleri konusunun ivme kazandığı yıllar olmuştur. Kadınların toplumsal talepleri üçüncü dalga feminist hareketlerin geniş çaplı konusuna uygun olarak kadınlar her alanda tepkilerini dile getirmişlerdir. Dünyadan örnek olarak verilen kadın eylemlerinden "Woman March" hareketi özellikle siyasal iktidarı hedef alan bir harekettir. ABD başkanı Trump'a karşı başlatılmış olan hareket, siyasal iktidarın politikalarına karşı verilen tepkidir. "Me Too" hareketi ise başlangıcı doğrudan siyasal iktidarı hedef almasa da sonuçları itibari ile bazı siyasal çıktıları berberinde getirmiştir. Türkiye'ye baktığımızda ise "kıyafetime karışma" sloganı ile başlatılan hareketin "Me Too" hareketinde olduğu gibi bireysel bir olayla başladığı görülmektedir. Bu hareket bireysel bir olaya tepki ile başlasa da siyasal iktidara karşı tepkilerin dile getirildiği bir hareket olmuştur. 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü'nde başlatılan hareket ise toplumsal tepkilerin özellikle ataerkil yapının sorgulanmasına yönelik olmakla birlikte bu yapının siyasal alana yansıması da özellikle dile getirilmiştir. Dünyadaki örneklerden farklı olarak Türkiye'de daha çok giyim tarzı ve kadın cinayetlerine yönelik tepkiler ön plana çıkmıştır.

Sonuç

Siyasal muhalefette kadınlar parlamento dışı muhalefet olarak önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni kadınların siyasal alanda günümüzde dahi ikinci planda kalışıdır. Yani kadınlar hala günümüzde siyasal iktidar alanı içinde tam bir egemenlik kurmamıştır. Bu nedenle önemli bir muhalefet unsurudur. Bu durumu tarihsel açıdan kadının sosyal alandaki konumu ve bu durumun siyasal alana yansıması ile açıklamak mümkündür.

Kadın hareketleri tarihi tüm dünyada ve Türkiye'de modernleşme ve demokrasi tarihi ile birlikte ilerlemiştir. Kadın hareketlerinin temeli kamusal alanın kadından bağımsız bir şekilde erkek eli ile şekillendirilmesi oluşturmuştur. Bu durum kamusal alanın erkeklerin kontrolünde ve erkeklere özgü bir alan olduğu algısını geliştirmiş ve batıda ilk kadın hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Ancak Türkiye açısından değerlendirildiğinde modernleşme ve demokrasinin batıdan farklı şekilde gelişmesi kadın hareketlerinin çıkışını da bu yönde etkilemiştir. Bu durum günümüzde Türkiye'de kadınların faaliyetlerinin batıdaki kadın hareketlerinden farklı yönlerinin olmasına da neden olmuştur.

Çalışmada örnek olarak seçilen kadın hareketleri genel olarak değerlendirildiğinde batıda herhangi bir ülkede ortaya çıkan kadın hareketinin birçok ülkeyi etkileyerek küresel çapta bir harekete dönüştüğü görülmektedir. Bu durumu batının geçmişten bu yana kadınların temel hakları konusunda birebir mücadele etmesi ile açıklamak mümkündür. Bu mücadele batıda kadını daha güçlü ve daha örgütlü kılmıştır. Bu durum toplumsal ve siyasal taleplerin de değişiklik göstermesine neden olmuştur.

Genel olarak batıda kadınların talepleri, kadın haklarına özgü talepler olmasının yanı sıra temel siyasal politikalara yönelik talepler de içermektedir. Örnek olarak seçilen "Woman March" hareketi Trump'ın özellikle ayrımcı politikalarına karşı başlatılmıştır. Bu ayrımcılık sadece cinsiyet değil etnik ve dini ayrımcılığı da kapsamaktadır. Türkiye'de ise kadın hareketleri henüz kadınlara yönelik talepleri aşamamıştır. Birinci kuşak feministlerin ataerkilliği sorgulayan yaklaşımı Türkiye'de hala devam etmektedir.

Kaynakça

Andree, M. (1993). *Feminizm*. (Ş. Tekeli, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.

Arslan, O. (2001). *Kurumsal ve tarihsel aşamalarıyla sivil toplum ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

BBC, (2017). *25 Kasım: Kadınlar şiddeti protesto için sokağa çıktı*. Erişim Tarihi: 05.05.2018, https://www.bbc.com/turkce/42123606.

Beck, U. (1999). *Siyasallığın icadı*. (N. Ülner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozkurt, Ö., Ergun T. ve Sezen S. (ed.). (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Brand, L. A. (2001). Displacement for development? The impact of changing state – society relations. *World development*. *Vol. 29, No*. 6, 961-976. doi: 10.1016/S0305-750X(01)00024-9.

Çadır, M. (2011). *Kadının siyasal yaşama katılımında siyasi parti kadın kollarının rolü: TBMM'de grubu bulunan siyasi partiler bağlamında Ankara ili örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Çaha, Ö. (2017). *Sivil kadın.* Ankara: Savaş Yayınları.

Dahl, R. A. (2001), *Demokrasi üzerine*, (B. Kadıoğlu, Çev.) Ankara: Phonex Yayınları.

Demir, Z. (1997). *Modern ve postmodern feminizim.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Doğan, C. (2008). Yeni sosyal hareketler ekseninde feminizme bakış. *Sosyoloji Notları*, *S. 4-5*. 29-35. ISSN 1307-6493.

Donovan, J. (2001). *Feminist teori*, (B. Aksu, M. Ağduk Gevrek. F. Sayılan, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

DW, (2017). *MeToo: 100 günde çığlığa dönüşen hareket.* Erişim Tarihi: 05.05.2018 http://www.dw.com/tr/metoo-100-g%C3%BCnde-%C3%A7%C4%B1%C4%9Fl%C4%B1%C4%9Fa-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Fen-hareket/a-42266629.

Gel'man, V. (2005), Political opposition in Russia: A dying species?. *Post-Soviet Affairs*. *Vol: 21, Issıue: 3*. 226–246. Doi: 10.2747/1060-586X.21.3.226.

Giovanni S. (2014). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. (T. Karamustafaoğlu- M. Turhan, Çev.) Ankara: Sentez Yayınları.

Heywood A.(2006). *Siyaset*. (B.B. Özipek ve Diğ, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Heywood, A. (2014). Feminizm. *Siyasi ideolojiler*. (Ş. Akın vd, Çev.). Ankara: Adres Yayınları. ss. 289-319.

Independent (2017). *Women's March against Donald Trump is the largest day of protests in US history, say political scientists.* Erişim tarihi: 05.05.2018 https://www.independent.co.uk/news/world/americas/womens-march-anti-donald-trump-womens-rights-largest-protest-demonstration-us-history-political-a7541081.html.

Judge, A. (1995). NGOs and civil society: Some realities and distortions -the challenge of necessary to governance organizations (NGOs). *Published in Transnational Associations, Vol: 47-3*. 156-180.

Kalaycıoğlu, E. (1998). Sivil Toplum Ve Neopatrimonyal Siyaset. Keyman, A. F.(der.) *Küreselleşme-sivil toplum ve İslam.* (111-135). Ankara: Vadi Yayınları.

Kapani, M. (2011). *Politika bilimine giriş*, Ankara: Bilgi Yayınları.

Karadağ, A. (2002). *1950'den günümüze parlamento dışı muhalefet açısından Türkiye'de aydınlar*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya.

Kayhan, F(1999). *Feminizm*. İstanbul: BDS Yayınları.

Keane, J. (1993). Despotizm ve demokrasi: Sivil toplum ile devlet arasindaki ayrımın kökenleri ve gelişimi 1750-1850. J. Keane (Der.). *Sivil toplum ve devlet*. (L. Köker, Çev.). (ss.47-90). Istanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mardin, Ş. (1992). *Türk modernleşmesi* (Makaleler 4), İstanbul: İletişim Yayınları.

Merriam Webster. (2017). *Merriam-Webster's 2017 Words of the Year*. Erişim Tarihi: 05.05.2018. https://www.merriam-webster.com/words-at-play/word-of-the-year-2017-feminism.

Milliyet. (2017). *Kadınlar 'Kıyafetime Karışma' dedi.* Erişim tarihi: 05.05.2018. http://www.milliyet.com.tr/kadinlar-kiyafetime-karisma-dedi-gundem-2493363/.

NTV. (2017). *Tecavüzle suçlanan Güney Koreli siyasetçi istifa etti*. Erişim tarihi: 05.05.2018 https://www.ntv.com.tr/dunya/tecavuzle-suclanan-guney-koreli-siyasetci-istifa-etti,wRqJJcM7sk-JvCJ20T3qkw

Nytimes. (2017). *Women's March highlights as huge crowds orotest Trump: 'We're Not Going Away* Erişim Tarihi: 05.05.2018. https://www.nytimes.com/2017/01/21/us/womens-march.html.

Özcan, A. (2001). *Derin devlet ve muhalefet geleneği*. İstanbul: Bakış Yayınları.

Özveri, D. (2009). Feminist teorinin gelişim sürecinde uluslararası ilişkilere bakışı üzerine kısa bir değerlendirme. H. Çomak (Ed.). *Uluslararası ilişkilere giriş: Teorik bakış.* Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Paxton, P. and Hughes, M. M. (2006). The international women's movement and women's political representation 1893–2003. *American Sociological Review. Vol:7*. December. 898–920.

Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve ezilmenin çelişkileri.* (M. Bayatlı, Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.

Sarıbay, A.Y. (2001). *Postmodernite, sivil toplum ve İslam*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Steinack, K. (2011). Two patterns of opposition: Party group interaction in the Bararian state parliement. *The Journal of Legistative Studies*. Erişim tarihi: 29.04.2018. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13572334.2011.545176 .

Sümer, S. Z.(2009). *Tarih içinde görünürlükten kadınların tarihine :amerikan kadın romanında feminist bilinç ve politika*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı. Konya.

Thesun, (2018). *Women unite*. Erişim tarihi: 05.05.2018. https://www.thesun.co.uk/tvandshowbiz/4700676/me-too-metoo-harvey-weinstein-donald-trump/

Turgut, N. (1984). *Siyasal muhalefet: Batı demokrasileri-sosyalist ülkeler-Türkiye*, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Unwomen (2017). *Woman in Politic: 2017.* Erişim Tarihi: 30.04.2018http://www.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2017/femmesenpolitique_2017_english_web.pdf?la=en&vs=1123

Wiktorowicz, Q. (2002). The political limits to nongovernmental organizations in Jordan. *World development. Vol. 30, No. 1,* 77- 93. doi: 10.1016/S0305-750X(01)00092-4.

Woman March. (2017). Erişim tarihi: 05.05.2018. https://www.womensmarch.com/mission/

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* Ankara: Seçkin Yayıncılık.